

Marcin Wójcik

Region w podejściach "nowej" geografii regionalnej

Acta Universitatis Lodzensis. Folia Geographica Socio-Oeconomica nr 11, 3-13

2011

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Marcin Wójcik

REGION W PODEJŚCIACH „NOWEJ” GEOGRAFII REGIONALNEJ

Celem kolejnych części opracowania jest określenie najważniejszych podejść do regionu w „nowej” geografii regionalnej, ich charakterystyka oraz wskazanie głównych płaszczyzn dyskusji, a także określenie podstawowych różnic pomiędzy tradycyjnym i „nowym” ujęciem regionu. Wśród wielu wniosków płynących z przeglądu koncepcji i pojęć za najważniejszy można uznać to, że „nowa” geografia regionalna pozostawia na uboczu rozważania, ‘czym jest region?’, zadając częściej pytanie ‘jak region powstaje?’.

Słowa kluczowe: *geografia regionalna, koncepcje badawcze, region*

1. Wprowadzenie

Společne zainteresowanie geografiami w różnych okresach rozwoju cywilizacji wiązało się z jej atutem, którym był opis odmiennego środowiska, krajobrazu (nieznanego, niecodziennego, egzotycznego, zaskakującego). Wiedza ludzi o zmienności środowiska geograficznego wykorzystywana była do różnych celów. Geografia regionalna pełniła ważne funkcje, zarówno poznawczo-kontemplacyjne, jak i użyteczne w planowaniu rozwoju gospodarczego, czy dla działań militarnych. Od czasu kiedy Bernhard Verenius podzielił geografiami na Geografię ogólną (*Geographia Universalis*) zajmującą się ogólnymi prawami i właściwościami Ziemi oraz szczegółową (*Geographia Specialis*) będącą syntezą wiedzy o fragmentach jej powierzchni (Wilczyński 2003), Geografia regionalna i przedmiot jej zainteresowań – region stały się jednym z rdzeni geograficznych rozważań.

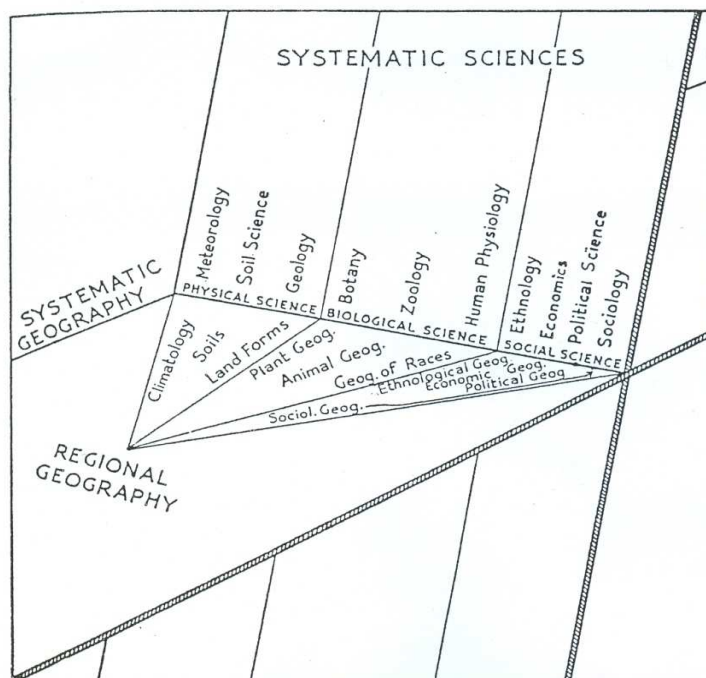
Kryzys geografii regionalnej, a tym samym spadek zainteresowania syntezą naukową w geografii, rozpoczął się po II wojnie światowej, kiedy geografia weszła w fazę specjalizacji, co w efekcie doprowadziło do szybkiego przyrostu wiedzy przy jednoczesnej dezintegracji pola badawczego (Suliborski 2008). Dominacja studiów specjalizacyjnych nad kompleksowymi przy pogłębiających się podziałach, zwłaszcza na geografiami fizyczną i społeczno-ekonomiczną, odcisnęła największe piętno na geografii regionalnej. Sprowadzenie funkcji

geografii regionalnej do np. świadczenia informacji turystycznej czy sumacyjnego przekazu wiedzy o poszczególnych komponentach środowiska geograficznego danych obszarów obniżyło walor geografii regionalnej, którym jest ukazywanie odmienności kultury grup ludzkich w specyficznych warunkach stwarzanych przez przyrodę.

2. Paradygmat regionalny w geografii

Historycy myśli geograficznej uważają, że tradycyjna geografia regionalna jest przejawem chorologii w nauce, a za prekursorów takiego ujęcia uznać należy P. Vidal de la Blache'a i A. Hettnera (Wilczyński 2003; Dumanowski 2004). W tradycji geograficznej model badań regionalnych należy do trzech niekwestionowanych paradygmatów nauki obok ujęcia lokalizacyjnego (przestrzennego) i ekologicznego (Hagget 1990). Zdaniem jednego z czołowych teoretyków geografii w XX w. – H. Hartshorne'a (1939) – geografia regionalna tworzy syntezę wiedzy o pewnym regionie (rys. 1) pochodzącej z dziedzin geograficznych specjalizujących się w badaniach poszczególnych składników krajobrazu współpracujących ściśle z innymi naukami (szczegółowymi). Schemat R. Hartshorne'a podkreśla nie tylko chorologiczne podstawy geografii regionalnej, ale także uwydatnia inny aspekt geograficznych badań regionalnych, tzn. związki środowisko przyrodnicze – działalność człowieka. E. Kantowicz (2004) na bazie dyskusji nad przedmiotem badań i celami geografii regionalnej w latach 80. XX w. podaje 5 grup poglądów na jej istotę, tzn. geografia regionalna jest:

1. sumą wiedzy o różnych częściach świata;
2. badaniem miejsca (obszaru, regionu) z różnych perspektyw (ekologicznej, świadomości i doświadczenia, historycznej, wewnętrznego zróżnicowania, procesów organizujących, funkcjonalnej, relacji funkcjonalnej względem innych obszarów);
3. wydzieleniem regionów;
4. geografiami stosowaną (planistyka);
5. syntezą relacji między przyrodą i działalnością człowieka.

Rys. 1. Podział geografii (The geographic plane)

Źródło: R. Hartshorne (1939)

Pomimo, że terminy takie jak ‘region’, ‘regionalny’, ‘regionalizm’ czy ‘regionalizacja’ należą do najczęściej pojawiających się w geograficznych opracowaniach naukowych i popularno-naukowych, geografia regionalna, również w Polsce, znajduje się niewątpliwie w kryzysie, który jest pochodną zarówno przemian w samej geografii jako nauce oraz procesów przemian współczesnego świata.

Stopniowy rozpad geografii na szereg dyscyplin o wyraźnie określonym przedmiocie badań sprawił, że geografia regionalna dążąca do całościowego i syntetycznego opisu była i jest w coraz większym stopniu marginalizowana, a uprawianie jej powieliło często scjentystyczny i specjalistyczny wzorzec nauk geograficznych (regionalizacja szczegółowa), co jest efektem dezintegracji pola badawczego geografii. Dążenie do użyteczności geografii przejawiające się w jej ekonomizacji (wymierności efektów) prowadzi do redukcji humanistycznej (poznawczo-kontemplacyjnej) i edukacyjnej funkcji nauki (Wilczyński 2007). Nie bez znaczenia dla kondycji geografii regionalnej jest coraz bardziej wyraźny rozdział pomiędzy dwoma głównymi dziedzinami geograficznymi – geografiami przyrody i geografiami człowieka. Coraz silniejszy związek geografii człowieka z naukami społecznymi, a geografii fizycznej z naukami matematyczno-przyrodniczymi, w dużym stopniu utrwalił podział na dwie geografie –

geografię fizyczną i geografię społeczno-gospodarczą. Różnice metodologiczne obu głównych dziedzin geografii określiły odmienny sposób podejścia do podstawowych pojęć – przestrzeni, krajobrazu, środowiska i przede wszystkim regionu, który do połowy XX w. znajdował się w centrum zainteresowań geografów. Identyfikacja i opis pewnych spójnych obszarów (regionów) na powierzchni Ziemi, było tym co odróżniało geografów od przedstawicieli nauk szczegółowych, a samą geografię uważano często za dyscyplinę na pograniczu sztuki i nauki zajmującą się ludzką aktywnością w pewnych środowiskowych uwarunkowaniach oraz w regionalnym kontekście (Johnston 2003).

Od lat 80. XX w. w światowej geografii człowieka (human geography) widoczne jest ponowne zainteresowanie paradygmatem regionalnym, którego nowe podstawy teoretyczne budowane są w oparciu o teorię nauk społecznych. Okoliczności powstania „nowej” geografii regionalnej wiążą się z sytuacją w jakiej znalazła się geografia po II wojnie światowej. Szybki rozwój nauk społecznych, zwłaszcza ekonomii, socjologii i politologii, był uwarunkowany m.in. potrzebą opisu i wyjaśnienia zjawisk wynikających z wytwarzania się globalnej ekonomii, społeczeństwa masowego, coraz większego zróżnicowania świata oraz konfliktów o różnym charakterze. Reorientacja geografii człowieka w latach 50. i 60. XX w. w kierunku nauk społecznych odbywała się przy zachowaniu rygoru metod ilościowych stosowanych w analizach przestrzennych i budowie modeli przestrzennej organizacji (Johnston 2003). W przypadku geografii regionalnej reorientacja nastąpiła w kierunku regionalizacji, użytecznej w badaniu organizacji przestrzennej, w planowaniu regionalnym, itp. Z dzisiejszej perspektywy regionalizację (w sensie poznawczym) można uznać za nieudaną próbę pokonania geograficznej bezsilności w poszukiwaniach terytorialnych całości. Wzrost zróżnicowania działalności ludzi i ich aktywności społecznej oraz przestrzennej, coraz bardziej niezależnej od uwarunkowań przyrodniczych, prowadził do kryzysu geografii regionalnej, której indywidualność polegała m.in. na badaniu związków człowiek – środowisko przyrodnicze.

Geneza podejść „nowej” geografii regionalnej wiąże się z reakcją na szereg nowych zjawisk pojawiających się we współczesnym zglobalizowanym świecie w ogromnej liczbie kombinacji i w różnych skalach przestrzennych oraz z postępem metodologicznym geografii człowieka. Zmiana sposobu myślenia o celach geografii człowieka wiązała się z rozwojem podejść radykalnych, które kształtowały się pod silnym wpływem marksistowskich nurtów w naukach społecznych (Harvey 1973, 1984; Peet 1978; Massey 1984). Kontestacja procesów związanych z rodzącą się liberalną, globalną ekonomią przyniosła zwrot teoretyczno-metodologiczny w geografii człowieka. Rozwój nauk społecznych, zwłaszcza koncentrujących się na makrostrukturach i makroprocesach (problem klas, ideologie), wpłynął na kierunek przemian geografii człowieka. Geografowie człowieka interpretację zjawisk zachodzących w przestrzeni, krajobrazie obudowywali teorią nauk społecznych, zwłaszcza teorią socjologiczną.

Szczególną rolę w geografii odegrały prace takich myślicieli społecznych jak A. Giddens, H. Lefebvre, czy P. Bourdieu. Z drugiej strony przełom lat 70. i 80. XX w. stał się okresem odrodzenia podejść kulturowych bazujących na metodologii humanistycznej (Ley, Samuels 1978; Tuan 1979; Cosgrove 1984).

Druga grupa czynników decydujących o kryzysie tradycyjnej geografii regionalnej i rozwoju nowych podejść była związana z przemianami współczesnego świata, przede wszystkim rozwojem i oddziaływaniem procesów globalizacji. Pewna ‘statyczność’ przestrzeni regionalnych lub inaczej swoiste ‘długie trwanie’ społecznych i gospodarczych struktur regionalnych zostało przerwane przez liczne czynniki, których źródło znajduje się bardzo często poza określonym regionem. Wzrost społecznej mobilności, przepływy kapitału, ludzi, rosnąca różnorodność stylów życia, homogenizacja, multikulturalizm to tylko niektóre z długiej listy zjawisk, które prowadzą do poczucia bezsilności we współczesnych próbach konceptualizacji regionu, jak i interpretacji złożonych procesów społeczno-kulturowych, gospodarczych zachodzących w regionach. Zmienność i płynność jest coraz częściej cechą ludzkiego życia. Płynność staje się cechą codziennych działań i kontaktów społecznych (Bauman 2006). Relacje człowieka z jego środowiskiem życia – postrzeganie, wartościowanie i nadawanie środowisku znaczeń – zmieniają się szybciej niż samo otoczenie materialne (podłoże fizyczne, fizjonomia). Regiony w tradycyjnym (klasycznym) ujęciu, jako pewne stosunkowo trwałe, niepowtarzalne całości, o pewnej spójności wynikającej z wzajemnej relacji człowiek (styl życia) – środowisko przyrodnicze, współcześnie nie istnieją, a jeśli istnieją to tylko tam gdzie żyją ostatnie społeczeństwa tradycyjne (zbieracko-myśliwskie, rolnicze) i do tego w znacznej izolacji od świata zewnętrznego.

„Nowej” geografii regionalnej nie można zatem traktować jako odświeżonej wersji znanej dziedziny studiów, gdyż od czasu, kiedy formułowano zasady geografii regionalnej (np. wg P. Vidal de la Blache’a) świat stał się inny pod każdym względem (politycznym, gospodarczym, społecznym itd.), ale także pod względem rozbudowy, wzrostu różnorodności sposobów naukowej interpretacji zjawisk kształtujących rzeczywistość (np. wielość konkurujących ze sobą wzorców teoretyczno-metodologicznych).

Po kilkudziesięciu latach kryzysu w geografii regionalnej, na przełomie lat 80. i 90. XX w., widoczne jest ponownie większe zainteresowanie rozwojem geografii regionalnej jako odrębnej dziedziny badań geograficznych. Stopniowe krystalizowanie się nowego porządku społeczno-gospodarczego od połowy lat 80. XX w. (nowa regionalizacja przestrzeni społeczno-ekonomicznej) stwarza podstawy do wielu nowych przemyśleń na temat regionu i metod jego badań w okresie szybkich zmian o globalnym charakterze. Inicjatywa „nowej” geografii regionalnej pojawiła się w obrębie geografii człowieka. W geografii światowej ukształtowały się przynajmniej trzy charakterystyczne podejścia badawcze, tzn. ujęcie społeczne, ekonomiczne i kulturowe.

3. Podejścia „nowej” geografii regionalnej

3.1. Podejście geograficzno-społeczne – region jako system relacji społecznych

Przedmiotem badań „nowej” geografii regionalnej są relacje społeczne w procesie wytwarzania i odtwarzania struktur społecznych (Thrift 1983; Gregory 1985; Gilbert 1988). W podejściu geograficzno-społecznym „nowa” geografia regionalna określa wzajemne powiązania działań jednostkowych (indywidualnych) i grupowych wewnątrz społeczeństwa, w ramach którego rozważa się różne aspekty życia ludzi – polityczne, ekonomiczne, kulturowe (Gilbert 1988). Interesującym geografów zagadnieniem jest określenie wpływu podłoża fizycznego (terytorium) dla społecznych interakcji. Zainteresowania tak pojętej geografii regionalnej koncentrują się na analizie społecznych zachowań grup i jednostek w określonych układach terytorialnych. Celem tak formułowanej „nowej” geografii regionalnej jest m.in. identyfikacja:

- roli podłoża fizycznego (terytorium) w kształtowaniu relacji społecznych;
- ograniczeń dla relacji społecznych wynikających z czasu i przestrzeni;
- roli działań społecznych w odtwarzaniu struktury regionalnej.

Podejście takie ugruntowane jest w teorii strukturacji (Giddens 1984), która centrum zainteresowań badawczych czyni procesy odtwarzania relacji społecznych w czasie i przestrzeni (Thrift 1983; Pred 1984; Gregory 1985; Johnston 1985). Teoria strukturacji czyni z czasoprzestrzeni fundamentalną płaszczyznę wytwarzania i odtwarzania życia społecznego. Geografowie w tym zakresie przyjmują teorie socjologiczne, które w znacznym stopniu wykorzystują geograficzne koncepcje przestrzeni społecznej, a samą przestrzeń oceniają w kategoriach możliwości i ograniczeń dla powtarzania czynności rutynowych (codziennych). A. Giddens wprowadza pojęcie ‘lokalu’ („locale”) czyli pewnego otoczenia, środowiska interakcji społecznej. Z geograficznego punktu widzenia ‘lokal’ to fizyczna forma miejsca, fragment przestrzeni (pewne terytorium) – podstawa do zaistnienia interakcji społecznej. W takim ujęciu ‘miejsce’ choć jest obiektem fizycznym, nie może być opisywane w kategoriach tylko materialnych, ale w aspekcie społecznym jako pewien kontekst społecznych relacji (Giddens 2003). Region jako swoiste ‘miejsce’ to ciągły społeczny proces powtarzania działań indywidualnych, grupowych zorganizowanych w formie instytucji w czasie i przestrzeni (Thrift 1983; Pred 1984; Giddens 1984)¹. „Nowa” geografia regionalna oprócz badań przestrzenno-regionalnej organizacji społeczeństwa stawia sobie bardziej ambitny cel, którym jest odkrywanie społecznej organizacji regionu (Johnston 1985; Sagan 2003).

¹ Instytucją jest pewna zbiorowość regionalna lub lokalna o określonej tożsamości, wspólnocie dziejów, zdolna do świadomego działania na rzecz własnego rozwoju.

3.2. Podejście geograficzno-ekonomiczne – region jako system krążenia kapitału

Przedmiotem badań „nowej” geografii regionalnej w ujęciu ekonomicznym jest przestrzenna organizacja procesów społecznych związana z określonymi wzorcami (formami) produkcji (Urry 1981, 1985; Lash, Urry 1987; Gilbert 1988). Geografia regionalna stara się zidentyfikować zjawiska i procesy związane z przemianami gospodarczymi na świecie (tworzeniem się globalnej ekonomii, globalnego kapitalizmu) oraz określić reakcje regionów na skutek globalnego krążenia kapitału (Markusen 1983; Massey 1984). Zainteresowania tak pojętej geografii regionalnej koncentrują się na procesie:

- regionalizacji społecznego podziału pracy, regionalnych przemianach rynków pracy;
- regionalizacji procesów koncentracji kapitału, identyfikacji sieci powiązań (kierunki przepływu kapitału) jako pewnego rodzaju bazy rozwoju regionów (rozwój regionalny);
- identyfikacji specyfiki rynków pracy i regionalizacji w światowym podziale pracy;
- regionalizacji władzy politycznej i ideologicznej opartej na dominacji kapitału jako środka w kształtowaniu porządku globalnego (Markusen 1983; Gilbert 1988).

Podejście takie jest ugruntowane w teorii marksistowskiej (Urry 1981; Markusen 1983; Giddens 1984; Massey 1984), a rozważania ogniskują wokół określenia wpływu produkcji w kształtowaniu struktury regionu, która warunkowana jest przez proces krążenia kapitału i jego oddziaływanie (rozwój regionalny). Geografia regionalna w tym ujęciu silnie wiąże się z ekonomiką regionalną i socjologią rynków pracy, których intelektualne źródła pochodzą z prac takich badaczy jak np.: Urry, Lash, Habermas, Porter. „Nowa” geografia regionalna ma odpowiedzieć na pytanie: „w jaki sposób kapitał ‘zakorzenia się’ w konkretnym regionie i jak modyfikuje on więzi społeczne oparte na terytorialnym podziale pracy?”.

Tradycyjne dla klasycznej geografii regionalnej rozważania o relacjach człowiek – przyroda zostają poszerzone o kategorię społeczeństwa. Społeczeństwo masowe, jego organizacja i funkcjonowanie w ramach systemu (struktury) rynku pracy, jest najważniejszym aktorem (agentem) w formowaniu się regionu (Urry 1985; Gilbert 1988). Zasadnicze przyczyny zmian struktury regionalnej upatruje się w postępującej elastyczności rynków pracy, globalizacji kapitału, wymiany produktów oraz niszczeniu relacji społecznych opartych na lokalnych uwarunkowaniach (Lash, Urry 1987; Harvey 1989).

3.3. Podejście geograficzno-kulturowe – region jako system znaczeń

Przedmiotem badań „nowej” geografii regionalnej w podejściu kulturowym jest specyficzny rodzaj kulturowych związków pomiędzy ludźmi a określonymi terytoriami. Istotą badań regionalnych w tym przypadku jest identyfikacja tożsamości kulturowej, w tym form świadomości społeczno-kulturowej i terytorialnej mieszkańców (Zelinsky 1973; Tuan 1979; Gilbert 1988). Region jest środkiem symbolicznego wyodrębnienia z przestrzeni na podstawie ludzkich wyobrażeń i istnieje jako podstawa regionalnej identyfikacji społeczno-kulturowej. Zainteresowania tak pojętej geografii regionalnej koncentrują się na:

- znaczeniach przypisanych do pewnej specyficznej przestrzeni;
- kulturze jako systemie znaczeń i podstawie trwałości danych zbiorowości;
- wspólnych sposobach myślenia o przestrzeni;
- wzorcach kulturowych w procesie różnicowania regionów;
- stylach życia w procesie wytwarzania regionalnej specyfiki;
- historyczności jako źródle identyfikacji społecznej (Zelinsky 1973; Lay 1977; Buttimer 1978; Tuan 1979).

Region jest wyobrażeniem w procesie porządkowania świata. Podejście takie jest mocno zakorzenione w tradycji francuskiej szkoły geografii regionalnej (Vidal de la Blache). We współczesnych interpretacjach rozważania w mniejszym stopniu koncentrują się wokół środowiska materialnego, natomiast w szerszym zakresie uwagę kieruje się na struktury mentalne, sensory zawarte w przestrzeni, znaczenia określające wspólne przywiązanie do określonych obszarów. W odróżnieniu od podejścia społecznego i ekonomicznego, ujęcie kulturowe jest tym, które w pewien sposób kontynuuje i rozwija klasyczną szkołę geografii regionalnej nadając jej humanistyczną interpretację.

4. Podsumowanie

Przegląd głównych koncepcji „nowej” geografii regionalnej ukazuje, że tradycyjnie rozumiana geografia regionalna wywodząca się z ujęcia chorologicznego nie wyjaśnia współczesnych, skomplikowanych procesów kształtujących przestrzeń regionów. Podstawowa różnica polega na tym, że tradycyjna geografia regionalna rozważała relacje człowiek – środowisko przyrodnicze bez szerokiego kontekstu społecznego (struktury i zmiany społecznej). Warunkiem zmiany przedmiotu i celów „nowej” geografii regionalnej jest szerokie odniesienie do teorii nauk społecznych i traktowania określonych regionów w kategoriach zarówno określonych struktur (społeczno-przestrzennych), jak i procesów je kształtujących. Teoretyczna refleksja nad geografiami regionalnymi od początku lat 80. XX w. wynikała m.in. z włączania w obręb geografii człowieka

teorii nauk społecznych, zwłaszcza przemyśleń dotyczących roli czasu i przestrzeni w kształtowaniu i przekształcaniu organizacji społeczeństwa. Region widziany jako pewien wytwór społeczny lub zbiór społecznych relacji staje się dominującym, choć nie jedynym, przedmiotem rozważań „nowej” geografii regionalnej (Gilbert 1988; Murphy 1991). Geografia regionalna odchodzi od narzędziowego opisu przestrzeni jako procedury regionalizacji na rzecz pokazywania pewnych mechanizmów społecznej zmiany w regionie. Kluczowym pojęciem jest ‘regionalizm’ jako pewne działania, procesy kształtujące specyfikę społeczno-gospodarczą obszaru i ruchy społeczne dążące do krytycznego rozwoju dziedzictwa regionalnego i wzrostu poczucia regionalnej tożsamości (np. Kwaśniewski 1993; Latoszek 1993)².

LITERATURA

- Bauman Z., 2006, *Płynna nowoczesność*, Wyd. Literackie, Kraków.
- Buttimer A., 1978, *Charism and context: the challenge of la géographie humaine* [w:] Ley D., Samuels M. W. (eds.), *Humanistic geography, prospects and problems*, Maaroufa Press, Chicago.
- Chojnicki Z., 1996, *Region w ujęciu geograficzno-systemowym* [w:] Czyż T. (red.), *Podstawy regionalizacji geograficznej*, Bogucki, Poznań.
- Cosgrove D., 1984, *Social formation and symbolic landscape*, Croom Helm, Beckenham.
- Dumanowski B., 2004, *Zróżnicowanie środowiska przyrodniczego a działalność człowieka*, „Prace i Studia Geograficzne”, t. 34, UW, Warszawa.
- Giddens A., 1984, *The constitution of society. Outline of the theory of structuration*, University of California Press, Berkeley and Los Angeles, [wyd. polskie 2003, *Stanowienie społeczeństwa. Zarys teorii strukturacji*, Zysk i S-ka, Poznań].
- Gilbert A., 1988, *The new regional geography in English and French-speaking countries*, “Progress in Human Geography”, no 12.
- Gregory D., 1985, *Space and time in social life*, Clark University Press, Worcester.
- Hagget P., 1990, *The geographer’s art*, Blackwell, Oxford.
- Hartshorne R., 1939, *The nature of geography. A critical survey of current thought in the light of the past*, Association of American Geographers, Lancaster.
- Harvey D., 1973, *Social justice and the city*, Edward Arnold, London.
- Harvey D., 1984, *On the history and present condition of geography: an historical materialist manifesto*, “The Professional Geographer”, no 36.
- Harvey D., 1989, *The condition of postmodernity*, Blackwell, Oxford.
- Johnston R., 1985, *Places matter*, “Irish Geography”, no 18.

² Różnicę pomiędzy analityczną a przedmiotową koncepcją regionu szeroko omawia Z. Chojnicki (1996), który proponuje koncepcję regionu – terytorialnego systemu społecznego jako próbę połączenia orientacji społecznej i systemowej. Koncepcja regionu terytorialnego obejmuje oprócz aspektów systemowych i podsystemów regionu, również procesy i stadia kształtowania i przemian regionu.

- Johnston R., 2003, *Geography and the social science tradition* [w:] *Key concepts in geography*, London–Thousand Oaks–New Dehli.
- Kantowicz E., 2004, *Działalność badawcza w Zakładzie Geografii Regionalnej w pięćdziesięciolecie 1954–2004*, „Prace i Studia Geograficzne”, t. 34, UW, Warszawa.
- Kwaśniewski K., 1993, *Regionalizacja i regionalizm a podział administracyjny* [w:] Latoszek M. (red.), *Regionalizm jako folklorizm, ruch społeczny i formuła ideologiczno-polityczna*, WG, Gdańsk.
- Lash S., Urry J., 1987, *The end of organized capitalism*, University of Wisconsin Press, Madison.
- Latoszek M., 1993, *Regionalizm w procesie przemian – wprowadzenie do zagadnienia*, [w:] Latoszek M. (red.), *Regionalizm jako folklorizm, ruch społeczny i formuła ideologiczno-polityczna*, WG, Gdańsk.
- Lay D., 1977, *The personality of geographical fact*, „Professional Geographer”, no 29.
- Ley D., Samuels M. W. (eds.), 1978, *Humanistic geography. Prospects and problems*, Maaroufa Press, Chicago.
- Markusen A., 1983, *Region and regionalism* [w:] Moulaert F., Salinas P. W. (eds.), *Regional analysis and the new international division of labor. Application of a political economic approach*, Kluwer and Nijhoff, Boston.
- Massey D., 1984, *Spatial divisions of labour: social structure and the geography of production*, Macmillan, London.
- Murphy A. B., 1991, *Regions as social constructs: the gap between theory and practice*, „Progress in Human Geography”, no 15.
- Peet R., 1978, *Radical geography. Alternative viewpoints on contemporary social issues*, Methuen, London.
- Pred A., 1984, *Place as a historically contingent process: structuration and time-geography*, „Annals of the Association of American Geographers”, no 74.
- Sagan I., 2003, *Geografia regionalna a przemiany metodologii badań społeczno-ekonomicznych* [w:] Sagan I., Czepczyński M., *Wymiar i współczesne interpretacje regionu*, Wyd. Naukowe Bogucki, Gdańsk.
- Suliborski A., 2008, *O znaczeniu syntezy naukowej w geografii* [w:] Liszewski S., Łoboda J., Maik W., *Stan i perspektywy rozwoju geografii w Polsce*, Bydgoszcz.
- Thrift N., 1983, *On the determination of social action in space and time*, „Environment and Planning D: Society and Place”, no 1.
- Tuan Yi-Fu, 1979, *Space and place* [w:] Gale S., Olsson G. (eds.), *Philosophy in geography*, D. Reidel, Dordrecht.
- Urry J., 1981, *Localities, regions and social class*, „International Journal of Urban and Regional Research”, no 5.
- Urry J., 1985, *Social relations, space, time* [w:] *Social relations and spatial structure*, St. Martin's Press, New York.
- Wilczyński W., 2003, *Autonomia i jedność geografii. Studium metodologiczne*, ŁTN, Łódź.
- Wilczyński W., 2007, *Uwagi na temat przemian współczesnego świata w świetle koncepcji geograficznego biegu dziejów i jedności geografii* [w:] Maik W., Rembowska K., Suliborski A., *Geografia a przemiany współczesnego świata. Podstawowe idee i koncepcje w geografii*, t. 3., WSG, Bydgoszcz.
- Zelinsky W., 1973, *The cultural geography of the United States*, Prentice-Hall, Englewood Cliffs.

THE CONCEPTS OF REGION IN “NEW” REGIONAL GEOGRAPHY

The article presents selected research concepts in the contemporary approaches of region in “new” regional geography. The main objective is outlining the social and cultural research concepts as some alternative in consideration of dominating analysis of spatial structure in scientific regional geography. In the first part of this study was defined the causes of the weak developing social approaches in the Polish regional geography. In the next parts of this article the author presents three concepts in regional geography (‘economic’, ‘social’, ‘cultural’). In each case were identified sources of inspirations, research problems which concentrate attention of the researches in Anglo-Saxon circle.

Dr Marcin Wójcik
Katedra Geografii Regionalnej i Społecznej UŁ